

ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Масло І.М.

асистентка,

*Національний університет водного господарства
та природокористування*

ОСНОВНІ ТЕОРІЇ НАВЧАННЯ

У кожного учня чи студента є свій спосіб навчання, розуміння якого є важливою частиною праці вчителя або викладача. Навчання визначається як процес, що об'єднує особистий досвід та навколишнє середовище й впливи для набуття, збагачення або модифікації своїх знань, навичок та цінностей, свого ставлення та світогляду, своєї поведінки. Теорії навчання розвивають гіпотези, які описують, як відбувається цей процес. На думку теоретиків насправді ж існує вражаюча різноманітність освітніх підходів до навчання. Основні концепції та теорії навчання включають: біхевіористські теорії, когнітивну психологію, конструктивізм, соціальний конструктивізм, експериментальне навчання, множинний інтелект, а також теорію ситуаційного навчання та спільноту практики.

Біхевіористські перспективи навчання виникли на початку 1900-х років і стали домінуючими на початку XX століття. Основна ідея біхевіоризму: навчання полягає у зміні поведінки внаслідок набуття, підкріплення та застосування асоціацій між стимулами з навколишнього середовища та спостережуваними реакціями особистості учня. Біхевіористи були зацікавлені у змінах у поведінці. Один з основних теоретиків біхевіоризму американський психолог Едвард Лі Торндайк стверджував, що реакція на стимул посилюється, коли слідує позитивний ефект винагороди, і реакція на стимул стає сильнішою під час виконання вправ та повторень. Такий принцип «стимул-реакція» схожий на програму «тренуй-практикуй» [2].

Когнітивна психологія була започаткована в кінці 1950-х років і звертала увагу на складні психічні явища, сприяючи відходу від

біхевіоризму. Особистості більше не розглядаються як сукупність реакцій на зовнішні подразники, як це розуміють біхевіористи, а як обробники інформації, на що вплинула поява комп'ютера (аналога людського розуму) як пристрою для її ж обробки. У когнітивній психології навчання – це здобуття знань, де учень є обробником інформації, який її поглинає, здійснює з нею когнітивні операції та зберігає її в пам'яті. Переважними методами такого навчання є читання лекцій (вчителем) і читання підручників (учнем), або ж, у крайньому випадку, учень – пасивний одержувач знань від учителя [2].

Конструктивізм з'явився у 1970–1980-х роках, започаткувавши думку про те, що учні не є пасивними одержувачами інформації, а що вони активно конструюють свої знання у взаємодії з навколишнім середовищем. Таким чином, учні розглядаються творцями сенсу, які не просто записують надану інформацію, а й інтерпретують її, тоді як вчитель стає пізнавальним керівництвом у навчанні учня, а не передавачем знань. Такий погляд на навчання призвів до переходу від метафори «набуття знань» до метафори «конструкція знань». Конструктивний характер навчання підтримували швейцарський психолог і філософ Жан Піаже та американський психолог Джером Брунер [4].

Теорія соціального навчання була розроблена канадським психологом Альбертом Бандурою, який працював як у когнітивних, так і в поведінкових рамках, охоплюючи увагу, пам'ять та мотивацію. Його теорія передбачає, що учні навчаються в соціальному контексті, і що навчання полегшується за допомогою таких концепцій, як моделювання, спостереження за наслідуванням та наслідування, тобто поведінка учня, оточення та особистісні якості взаємно впливають один на одного, оскільки учні під час навчального процесу спостерігають за іншими, включаючи увагу, утримання, відтворення і мотивацію [4].

Наприкінці ХХ-го століття змін зазнав конструктивістський погляд на навчання через зростання ролі соціальної взаємодії. Заснований на роботі психолога Л.С. Виготського *соціальний конструктивізм* був зосереджений на особистісній побудові знань, де пізнання та навчання розуміються як взаємодія між індивідом й ситуацією, а знання –

це продукт діяльності, контексту і культури, в яких формується та використовується [4].

У середині ХХ-го століття розголосу набула теорія навчання на основі досвіду – *експериментальне навчання*, головною ідеєю якого було зрозуміти, яким чином досвід – з перших чи інших рук – мотивує учнів та сприяє їхньому навчанню. На думку прихильників такої теорії навчання є досвідом, який веде до змін у знаннях та поведінці особистості. Американський психолог Карл Роджерс вважав, що люди мають природну схильність до навчання, і що вони навчаються тоді, коли повністю залучені до навчального процесу. Він був переконаний, що сам процес відбувається природним шляхом, бажано без втручання ззовні, але при наявності позитивного середовища для навчання, чіткого визначення цілей набуття знань, організації наявних ресурсів для їх досягнення, взаєморозуміння та балансу між учнями і вчителями [3].

Заперечуючи припущення багатьох теорій навчання про те, що навчання є універсальним процесом, американський психолог Говард Гарднер у 1983 році розробив свою *теорію множинного інтелекту*, де стверджував, що рівень кожної людини насправді складається з багатьох різних «інтелектів». А саме: 1) вербально-лінгвістичний; 2) логіко-математичний; 3) візуально-просторовий; 4) кінестатичний; 5) музичний; 6) міжособистісний; 7) внутрішньоособистісний; 8) натуралістичний; 9) екзистенціальний. Дана теорія ґрунтується на використанні різноманіття індивідуальних відмінностей учнів та створенні безлічі шляхів для їх розвитку і навчання на їх основі [1].

В кінці ХХ-го століття з'явилася *теорія спільноти практики*. Швейцарський теоретик Етьєн Шарль Венгер і англійський антрополог Жан Лейв вважали, що саме в громадах навчання відбувається найефективніше, оскільки в межах спільноти (співпраця, вирішення проблем, побудова довіри, взаєморозуміння та відносин) є потенціал для розвитку соціального капіталу громади, який покращує добробут членів цієї громади. Навчання – це соціальний процес, за допомогою якого знання будуються спільно, адже навчання розташоване в конкретному контексті та вбудоване в певне соціальне й фізичне середовище. А на початку ХХІ-го століття ці теоретики запропонували *ситуаційне навчання* як модель навчання у спільноті

практик. Це навчання, яке відбувається в тому ж контексті, в якому воно застосовується; значення збереженню змісту не надається, а саме навчання більше базується на застосуванні та дозволяє людині вчитися шляхом соціалізації, візуалізації та наслідування [5].

Розуміння теорій навчання допоможе вчителям (викладачам) створювати конкретні стратегії та методи для їх застосування у своїх класах (групах) і зосередитися на різних стилях навчання, щоб охопити всіх учнів (студентів), створюючи таким чином таке навчання, яке зосереджується безпосередньо на потребах і здібностях учнів (студентів).

Список використаних джерел:

1. Ворон М., Найда Ю. Множинний інтелект: від теорії до практики. *Підручник для директора: журнал управлінської компетентності*. 2008. № 5. С. 68–72.
2. Ільїна Н.М., Мисник С.О. Загальна психологія: теорія та практикум : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2017. 352 с.
3. Максименко С.Д. Теорія експериментального навчання. *Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 37. С. 7–18.
4. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
5. Ситуаційне навчання. URL: https://ewikiuk.top/wiki/Situated_learning